

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศาสนาและประเพณี โดยเน้นความร่วมมือของชุมชน

Development of Community Learning Resources based on Local Wisdom on Religion and Traditions by Emphasizing the Cooperation of Communities

วันที่รับบทความ: 1 พฤศจิกายน 2566

สุระพงษ์ สีมอก¹

วันที่แก้ไขบทความ: 29 พฤศจิกายน 2566

วันที่ตอบรับบทความ: 6 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ต้องการที่จะนำเสนอให้เห็นว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณี โดยเน้นความร่วมมือของชุมชนเป็นไปได้อย่างไร แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สามารถเป็นองค์ความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจ ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ควรได้รับความร่วมมือจากชุมชน อาทิ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชน และเยาวชนในชุมชน ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนของตนเอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศาสนาและประเพณี เป็นด้านที่มีความสำคัญกับชุมชนอย่างมาก ซึ่งเป็นการประยุกต์หลักธรรมคำสอน ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี แบบแผนในการดำเนินชีวิตที่จะก่อให้เกิดความสันติสุขแก่ชุมชน ที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจากบรรพบุรุษ ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เมื่อชุมชนมีการปรับประยุกต์วัฒนธรรม ผสมกลมกลืนกับภูมิปัญญาท้องถิ่นย่อมจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและยังคงดำรงอยู่ซึ่งความถูกต้องของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณี จึงต้องมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีการบันทึกลำดับขั้นตอนในศาสนพิธีที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาให้ความถูกต้อง บันทึกเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชน และมีการบริหารจัดการภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ให้ความยั่งยืนแก่ชุมชนสืบไป

คำสำคัญ: การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณี ความร่วมมือ

¹ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

e-mail: suraphong.s@dru.ac.th

Development of Community Learning Resources based on Local Wisdom on Religion and Traditions by Emphasizing the Cooperation of Communities

Received: November 1, 2023

Suraphong Simok ¹

Revised: November 29, 2023

Accepted: December 6, 2023

Abstract

This article aims to present the development of wisdom within local communities. Learning resources, which include sources of information, news, and various things created by humans, provide knowledge to those interested. In developing these learning resources, collaboration from the community should be sought. Learning sources encompass information, news, and various resources created by humans that can serve as knowledge repositories for those interested. This includes community leaders, local experts, citizens, and youth within the community who bring firsthand experience from their learning sources. Local wisdom, in terms of religion and traditions, holds great significance for communities. It involves the application of moral teachings, beliefs, values, cultural practices, and lifestyle frameworks to foster peace and happiness within the community. This encompasses transmitting local wisdom from generations, characterized by cultural uniqueness and indigenous knowledge. When the community adapts its culture, blending harmoniously with local wisdom, it tends to result in the development of a higher quality of life. This aims to align with changes while preserving the authenticity of culture and local wisdom. Developing community learning resources based on indigenous knowledge plays a crucial role. Concerning religion and traditions, it is essential to document them in written form, including recording the procedural steps in religious ceremonies that have been passed down for accuracy. This involves documenting significant events within the community and managing internal affairs systematically. The sustainable development of community learning resources relies on community collaboration.

Keywords: Development of community learning resources, Local wisdom regarding religion and traditions, cooperation

¹ Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University
e-mail: suraphong.s@dru.ac.th

บทนำ

การพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถดำรงชีวิตในสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนชุมชนและสังคม มีจิตสำนึกที่ดีประกอบกับความร่วมมือในการพัฒนาปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา และส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีนโยบายในการพัฒนาแหล่งชุมชน สังคมให้เต็มศักยภาพ ซึ่งจะทำให้เกิดชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ในการเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีความสมบูรณ์จะต้องประกอบด้วยความร่วมมือของผู้นำชุมชน สมาชิกชุมชน และคนในชุมชน รวมถึงบริบทในด้านของสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน มีการสนับสนุนจากภาคส่วนในการเชื่อมโยงให้เกิดความสมดุล เช่น ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตของชุมชน การมีระบบเศรษฐกิจเพื่อพึ่งพาตนเอง การสร้างระบบทุนของชุมชนที่ยั่งยืน การมีวัฒนธรรมของชุมชน การสร้างความเสมอภาคในการบริหารชุมชน ตลอดจนการสร้างหลักประกันความมั่นคงด้านการดำรงชีวิตร่วมกันในชุมชน (มิ่งขวัญ คงเจริญ, 2560, หน้า 111) ทั้งยังเป็นเป้าหมายในการพัฒนาให้ทุกคนได้มีการเรียนรู้ให้เต็มศักยภาพ การเรียนรู้นั้นถือว่าเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนา ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางการเรียนรู้ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนให้มีระบบโครงสร้างทางสังคมของชุมชนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เกิดแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์แบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทุกคนได้ศึกษาค้นคว้าแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เป็นการบูรณาการด้านความรู้ รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพลังที่เกิดจากความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ที่มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้มีความถูกต้องและมีความเหมาะสมร่วมมือร่วมใจกัน ถือเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างแหล่งเรียนรู้ แหล่งการค้นคว้าและสภาพความเป็นจริงที่มีอยู่ การพัฒนาของบุคคล การอยู่ร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงาน แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในชุมชน และเป็นแหล่งการให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดแผนการพัฒนาประเทศได้โดยเร็ว ความสามารถในการประยุกต์หลักธรรม คำสอน ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี แบบแผนในการดำเนินชีวิตและก่อสันติสุขให้เกิดแก่ชุมชน สังคมได้ (กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ, 2541, หน้า 20-25) การสร้างระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนจะทำให้เกิดความจำเป็นในการที่จะต้องออกกฎระเบียบเพื่อให้เป็นแบบแผนและบรรทัดฐานร่วมกันของชุมชน โดยปกติแล้วการแสดงออกของอำนาจจะออกมาในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม และการสร้างจารีตประเพณี เช่น ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่า ได้ก่อให้เกิดประเพณีการใช้ป่าอย่างอ่อนน้อมยำเกรงและตระหนักถึงบุญคุณของป่าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในป่า ความเชื่อเหล่านี้ได้ตกผลึกและพัฒนากลายเป็นพื้นฐานทางศีลธรรมของชุมชน (ยศ สันตสมบัติ, 2544, หน้า 101) ซึ่งความร่วมมือทำให้เกิดการเชื่อมโยง และการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติร่วมกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำงานนำไปสู่กระบวนการพัฒนานวัตกรรมในการเสริมสร้างความมือในการทำงาน การวางแผน กำหนดหลักการ ข้อตกลง เพื่อให้ได้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

บทความนี้ต้องการที่จะนำเสนอให้เห็นว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณี โดยเน้นความร่วมมือของชุมชนเป็นไปได้อย่างไร มีงานศึกษาที่ผ่านมาซึ่งมีการ

ใช้แหล่งเรียนรู้ด้านศาสนาและประเพณีของสถานที่ ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ ในการบริหารจัดการที่มีคุณภาพนั้นจะต้องใช้ความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือเป็นที่สุด คือ การสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนเสริมสร้างในการเรื่องการบริหารจัดการ เรื่องเศรษฐกิจ สังคม ความรู้ในด้านต่าง ๆ ถ้าชุมชนมีความแข็งแกร่งก็ทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นเกิดความยั่งยืนแก่ชุมชน ดังนั้น เราจะพิจารณาการใช้ทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณี พัฒนาเป็นความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณีในบทความนี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า มีความหมายที่มีองค์ความรู้ ในด้านของการประกอบกรดำเนินชีวิตที่มีการสะสมองค์ความรู้ทางประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้เกิดการสั่งสมไว้ใน การดำรงชีพ ในการปรับให้เข้ากับสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้สืบสานกันมา จึงมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ (2553, หน้า 9) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาอาจปรากฏออกมาทั้งในรูปแบบของคำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือว่าเป็นพื้นฐานของความรู้ ความคิด ความเชื่อ ประกอบกับความสามารถ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของในท้องถิ่นที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการ นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองและการ เรียนรู้ผ่านกระบวนการที่บุคคลอื่นคิดค้นขึ้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544, หน้า 42) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มได้จากประสบการณ์ที่สะสมไว้โดยผ่านการปรับตัว และการดำรงชีพ ในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่ ได้จากการพัฒนาสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่าง ๆ ในพื้นที่ ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น ๆ จากพื้นที่ สิ่งแวดล้อมอื่นที่มีความสัมพันธ์กัน ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้ สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

สุเทพ เชื้อสมุทร, บุณรอด อมรทตฺโต, ปรีดีสุวัฒนาภรณ์, พระครู, สังฆวิสุทธิตุณ, พระครู และรัตนกรวิสุทธิ์, พระครู (2561, หน้า 118) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ หรือระบบของความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมจากประสบการณ์ที่มีคุณค่าของประชาชนในแต่ ละท้องถิ่น เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา การจัดการและการปรับตัวให้เหมาะสมแก่การเปลี่ยนแปลงของ บริบทของสังคม และเป็นความรู้ที่สร้างสรรค์เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความสำคัญ และมีคุณค่ายิ่งต่อการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดของบุคคลในท้องถิ่นนั้น และเป็น

ความสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดแผนการพัฒนาประเทศได้โดยเร็ว ดังที่ กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ (2541, หน้า 20-25) ได้กล่าวสรุปไว้ ดังนี้

1) ด้านภาษาและวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานเพื่อการสื่อสาร การถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยให้เกิดการเรียนรู้ สืบต่อและเผยแพร่แก่สังคมอื่นจนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่ชัดเจน

2) ศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถในการประยุกต์หลักธรรม คำสอน ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี แบบแผนในการดำเนินชีวิตและก่อสันติสุขให้เกิดแก่ชุมชน สังคม

3) ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม หมายถึง ความสามารถในการออกแบบสร้างสรรค์ประดิษฐ์งานด้านศิลปะเพื่อใช้จินตนาการให้เกิดสุนทรียภาพในสังคม ผลิตผลงานด้านสิ่งก่อสร้าง รูปแบบโครงสร้าง และรูปทรงต่าง ๆ ทั้งนี้ยังมีภาพเขียน ภาพวาดจิตรกรรม ประติมากรรม ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในด้านของฝีมือ แนวคิดความเชื่อ ที่มีการถ่ายทอดออกมาจากประสบการณ์เพื่อเกิดเป็นมรดกแก่สังคม

4) ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้ความสามารถในการจัดระบบเพื่อการเรียนรู้ มีกระบวนการให้ความรู้ และถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ ระเบียบแบบแผนในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพทั้งด้านของการศึกษาที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้การจัดบรรยากาศและแหล่งที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ของคนในสังคมต่อไป

5) ด้านการแพทย์และสาธารณสุข หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกัน ดูแล รักษา สุขภาพอนามัยของคนในสังคม ให้มีการเรียนรู้และมีการถ่ายทอดเพื่อบำบัดและขจัดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ทั้งในส่วนของบุคคลและสังคมโดยรวม โดยใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

6) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถในการจัดการสื่อนุรักษ์ พัฒนา ดูแล สงวนรักษา และนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมและมีการส่งเสริมคุณค่าทางทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อให้เกิดกระบวนการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลและมีความยั่งยืน

7) ด้านการเป็นอยู่และการดำรงชีวิต หมายถึง ความสามารถในการจัดระบบการใช้ชีวิตประจำวัน การเลี้ยงดูเด็ก การพักผ่อนหย่อนใจ การละเล่น การแสดง การแต่งกาย การสร้างสรรค์ คติความเชื่อ พิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข รวมทั้งข้อห้ามต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต

8) ด้านการปกครองและบริการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสรรจัดระบบการดูแล ระเบียบและองค์การที่สำคัญในโครงสร้างต่าง ๆ ของสังคม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย มีความเป็นธรรม และมีการบริหารจัดการแบ่งสรรประโยชน์และทรัพยากรในสังคมร่วมกัน ซึ่งจะมีแนวคิด วิชิตคิด รวมไปถึงวิธีการดูแลรักษา เพื่อป้องกันอันตรายเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคม

9) การผลิตและบริโภค หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการและใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การประกอบอาหาร การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการผลิตสิ่งของสำหรับอุปโภคบริโภคของคนในสังคม

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ภูมิปัญญาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์ของรุ่นสู่รุ่น ก่อให้เกิดวิถีชีวิตในชุมชนและความรู้ที่มีคุณค่าในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนได้โดยอัตโนมัติ เช่น การสาธิต เป็นการอธิบายทุกขั้นตอน และการให้ปฏิบัติจริง เช่น ทำให้เห็น แล้วให้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความรู้ในตัวเองอยู่แล้วตั้งแต่เริ่มขั้นตอนในการทำสิ่งนั้น ซึ่งสามารถแบ่งความรู้ที่ได้ออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านที่เป็นรูปธรรม และเป็นนามธรรม จะมีความสัมพันธ์ในการสร้างความสามารถทำให้ชีวิตในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นความรู้ที่สร้างผลในการใช้ความรู้ที่สร้างสรรค์

2. ลักษณะของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญ ได้รับการยกย่องระดับคุณค่าสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ส่วนใหญ่ยังอยู่ในขั้นของการปลูกจิตสำนึก สร้างการตื่นตัวและตระหนักในคุณค่า เมื่อความรู้ความเข้าใจ เรื่องภูมิปัญญาได้ขยายวงกว้างขึ้น การตรวจสอบแสวงหาเนื้อหาสาระของภูมิปัญญาก็ขยายผลมากขึ้น เพื่อประโยชน์ของการศึกษาและการปรับตัวของคนไทยในบริบทใหม่ แทนการสืบสานตามอรรถาธิบายที่มีมาในสังคมประเพณี การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาดังกล่าวนี้นี้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ความสนใจเรื่องนี้ขยายผลไปสู่หลายแง่มุมของชีวิตวัฒนธรรมไทย กล่าวอีกนัยหนึ่งการแปลงรูปภูมิปัญญาไทยมาสู่ความเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการเลือกสรร กลั่นกรอง แล้วจัดเป็นระบบเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการเรียนรู้และการปรับตัว และยังเป็นเรื่องที่จะต้องพัฒนาอีกมากมายอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

- 1) ภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ เช่น ความรู้เรื่องผู้หญิง/ผู้ชาย ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว
- 2) ภูมิปัญญาที่เป็นความเชื่อทางสังคม เช่น ความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์
- 3) ภูมิปัญญาที่เป็นการแก้ปัญหา และการป้องกันปัญหา

4) ภูมิปัญญาทางวัตถุ และวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแบ่งได้เป็น 2 วิธี คือ การถ่ายทอดโดยตรง ซึ่งมักถ่ายทอดโดยการบอกเล่าจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ทั้งที่ถ่ายทอดเป็นภาษาพูดและเป็นลายลักษณ์อักษร และการถ่ายทอดโดยอ้อม ซึ่งทำได้ในรูปของความเป็นแบบอย่างต่าง ๆ เช่น ภาพวาด สถาปัตยกรรม คำร้องลึเก ลำตัด และคติชาวบ้านต่าง ๆ เป็นต้น ประกอบด้วย

4.1) เกิดจากภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรือถ่ายทอดความรู้เดิมจากบรรพบุรุษที่มีอยู่ในท้องถิ่น

4.2) เป็นเรื่องของการเรียนรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) ความเชื่อ (belief) และพฤติกรรม (behavior) ของคนในชุมชน

4.3) แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

4.4) องค์กรหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

4.5) เรื่องการแก้ไขปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคลชุมชนและสังคม

- 4.6.) แกนหลัก หรือกระบวนการทัศนในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
- 4.7.) มีลักษณะเฉพาะตัวและเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง
- 4.8.) มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับความสมดุลในการพัฒนาสังคม

ความร่วมมือ

ในปัจจุบันการบริหารจัดการในส่วนงานต่าง ๆ ที่เกิดในชุมชนนั้น สิ่งที่สำคัญในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพคือ การเสริมสร้างความร่วมมือในชุมชน อันเป็นหัวใจหลักของการทำงานเป็นทีมและการพัฒนาที่จะแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือในการมีอำนาจในการบริหารจัดการชุมชนให้เป็นกระบวนการที่ชุมชนร่วมมือร่วมใจกันในการจัดกิจกรรมภายในชุมชนให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และเป็นประโยชน์สูงสุดในการสร้างความร่วมมือในชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย ดังที่ ภูวนิดา คุณผลิน (2550, หน้า 99) กล่าวว่า ความร่วมมือระหว่างองค์การเป็นสิ่งที่สำคัญในการบริหารจัดการให้เกิดความรวดเร็ว ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัญหาหลักส่วนมากจะมีจากการขาดความร่วมมือของผู้ประกอบการ การขาดความเชื่อมั่นในการดำเนินกิจกรรม และความด้อยประสิทธิภาพของผู้นำในการบริหารจัดการ ธารเดช พยัฆวิเชียร (2539, หน้า 5) ในการบริหารจัดการที่มีคุณภาพนั้นจะต้องมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือเป็นที่สุด คือ การสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนเสริมสร้างในเรื่องการบริหารจัดการเรื่องเศรษฐกิจ สังคม ความรู้ในด้านต่าง ๆ ถ้าชุมชนมีความเข้มแข็งก็ทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นเกิดความยั่งยืนแก่ชุมชนในการบริหารธุรกิจชุมชน

ศรเนตร อารีโสภณเชษฐ (2550, หน้า 67) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ความร่วมมือ หมายถึง กระบวนการในการทำงานโดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน กลุ่ม และองค์กรในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน การเริ่มต้นในการสร้างความร่วมมือขึ้นซึ่งมีการปรึกษาหารือกันกับสิ่งที่เกิดขึ้นหลายปัจจัย เช่น การเผชิญปัญหาร่วมกัน การแบ่งปันวิสัยทัศน์ และการมุ่งหวังในผลผลิตที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน เป็นต้น

สาสัทธิย์ คณานิตย์ (2555) ได้ศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านควนหมาก ตำบลวังใหญ่ อำเภอกงหรา จังหวัดสงขลา พบว่า การรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนบ้านควนหมาก เป็นองค์กรที่รวมกลุ่มกันในการส่งเสริมการลงทุนในการประกอบอาชีพเป็นหลัก ซึ่งมีกลไกเป็นระบบในการบริหารจัดการ มีการขยายความร่วมมือเพื่อเพิ่มศักยภาพและการส่งเสริมการเรียนรู้ การติดตามประเมินผล ส่วนในปัจจัยที่ส่งผลให้รวมกลุ่มประสบความสำเร็จ พบว่า เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนที่มีความช่วยเหลือเอื้ออาทรที่ดีต่อกัน มีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และการขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้ชุมชนมีทุนทางสังคมที่สูง ได้รับการตอบรับจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี ทั้งยังมีหน่วยงานทั้งภาครัฐท้องถิ่นเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เกิดจากการมีทรัพยากรบุคคลทั้งผู้นำและสมาชิกในชุมชนร่วมกันขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมไปถึงการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิ์ร่วมในการตัดสินใจการวางแผน ประเมินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกัน

นอกจากนี้การขยายเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในภายนอกชุมชนยังเป็นแนวทางหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นสรุปได้ว่า ความร่วมมือ หมายถึง ความร่วมมือทำให้เกิดการเชื่อมโยงและการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติร่วมกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำงานนำไปสู่กระบวนการพัฒนานวัตกรรมในการเสริมสร้างความมือในการทำงาน การวางแผน กำหนดหลักการ ข้อตกลง เพื่อให้ได้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

แหล่งเรียนรู้

นักวิชาการได้ให้ความหมายที่หลากหลายและมักจะใช้คำที่ต่างกันไป ดังนี้

สุนน อมรวิวัฒน์ (2544, หน้า 4) ได้อธิบาย ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่าแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งหรือที่รวม อันอาจเป็นสถานที่ หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการการเรียนรู้ที่มีกำหนดเวลาเรียนยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบเดียวกันกับการประเมินผลในชั้นหรือห้องเรียนนั้น ทั้งที่เป็นภาครัฐและภาคเอกชน วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งนั้นเป็นการเฉพาะแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็น พิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ และอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น

กรมวิชาการ (2545, หน้า 1-2) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้วิทยากรและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ห้องวัฒนธรรม ห้องภูมิปัญญา ห้องเฉลิมพระเกียรติ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องพยาบาล ห้องแนะแนว ห้องสหกรณ์ ห้องดนตรีไทยสากล สวนศิลป์ สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนธรรมชาติ สวนเกษตร ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องมัลติมีเดีย ห้องอินเทอร์เน็ต ห้องโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดมหาวิทยาลัยตามกลุ่มสาระ

สุนน อมรวิวัฒน์ (2544, หน้า 4) ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สิ่งแวดล้อม สถานที่ที่สำคัญในการศึกษา เช่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้ โรงงาน สถานที่ทางประวัติศาสตร์ วัด พิพิธภัณฑ์ สถานประกอบการ สำนักงาน ชุมชน

ไพรัช วงษ์ช่วย (2548, หน้า 19) ได้กล่าวว่าแหล่งเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้แก่ บุคคล สถานที่ต่าง ๆ แหล่งวิทยากรธรรมชาติ สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นสรุปได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง การสร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น คน สิ่งของ สถานที่ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างที่สามารถให้องค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานในการเกิดกระบวนการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ผู้ที่สนใจในการเรียนรู้ทุกระดับ เช่น การเรียนจากห้องสมุดต่าง ๆ การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้านศาสนาและประเพณี

การเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากลเป็นการเรียนรู้คู่ขนานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น เพราะท้องถิ่นเป็นระบบความรู้ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านมิติสัมพันธ์การสั่งสมและถ่ายทอดผ่านรุ่นสู่รุ่นส่วนใหญ่เป็นชิ้นงาน เครื่องดนตรี เครื่องใช้ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย การละเล่น ของเล่น และความรู้ที่อยู่ในตัวของบุคคลทั้งที่เป็น ข้อควรปฏิบัติ บทสวด ภาษาเขียน นิทาน คำกลอน บทเพลง ตำรายาของปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติ และเทคโนโลยีพื้นบ้าน สอดคล้องกับสังคมการดำรงชีวิตของผู้เรียน ถือว่าเป็นการเรียนรู้แบบคู่ขนานระหว่างความรู้ท้องถิ่นสู่สากล

แหล่งเรียนรู้ของชุมชน จึงเป็นการจัดการศึกษาที่สร้างให้บุคคลในชุมชน ผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ภายใต้อะไรที่มีอยู่ในชุมชนรอบ ๆ ตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น จากประสบการณ์ของวิทยากรหรือ ปราชญ์ชาวบ้าน จากแปลงสาธิต จากศูนย์เรียนรู้ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา สานต่อ สืบสาน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี จะนำไปสู่แบบแผนในการดำเนินชีวิตก่อนตัดสินใจให้เกิดแก่ชุมชน

ประเวศ วะสี (2535, หน้า 1) กล่าวว่า ท้องถิ่นมีแหล่งการเรียนรู้ และผู้รู้ด้านต่าง ๆ มากมายมากกว่าที่ครูสอนท่องหนังสือ ถ้าเปิดโรงเรียนสู่ท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากครูในท้องถิ่น จะมีครูมากมายหลากหลายเป็นครูที่รู้จริงทำจริง จะทำให้การเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง การเรียนสนุกไม่น่าเบื่อ ที่สำคัญเป็นการปรับระบบที่มีคุณค่า เดิมการศึกษามองข้ามคุณค่าเหล่านี้ เมื่อผู้รู้ในท้องถิ่นเหล่านี้เป็นครูได้ จะเป็นการยกระดับคุณค่า ศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของท้องถิ่น เป็นการถักทอทางสังคม แหล่งการเรียนรู้มีบทบาทในการให้การศึกษากับผู้เรียน ทั้งในระบบและนอกระบบ ดังนี้

1) แหล่งการเรียนรู้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (process of learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (learning by doing) ทั้งจากท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ตนเองมีอยู่แล้ว

2) เป็นแหล่งกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงาน และแหล่งประกอบอาชีพของผู้เรียน

3) เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตรง

4) เป็นห้องเรียนธรรมชาติ เป็นแหล่งค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม

5) เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง

6) สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียนในเชิงรุก เข้าสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึงประหยัดและสะดวก

7) มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

8) มีสื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาอาชีพ

สุธิดา บุญยาศิษฐ์ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาการทำนาในทะเลสาบของชุมชนบ้านปากประ ตำบลลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง พบว่า แนวทางการสืบสานภูมิปัญญาการทำนาในทะเลสาบนี้จึงควรเริ่มต้นด้วยการรวมกลุ่มชาวบ้านที่ทำนาในทะเลสาบอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อนำไปสู่การดำเนินการต่อไป อาทิ การส่งเสริมให้เกิดการรวบรวมข้อมูล ศึกษา ค้นคว้า และเผยแพร่ภูมิปัญญา

การผลิตภัณฑข้าวอินทรีย์ของชุมชน และการเชื่อมโยงจุดท่องเที่ยวทางนิเวศวัฒนธรรมกับพื้นที่ใกล้เคียง เป็นต้น ซึ่งการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องนี้ จะส่งผลให้คนในชุมชนทุกช่วงวัยเกิด ความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาของชุมชนและนำไปสู่การสืบสานภูมิปัญญา อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

เด่นวิช ชูคันหอม (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ของชุมชนของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5 พบว่า สภาพปัจจุบันและความต้องการมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนศึกษา และ รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน 2) การดำเนินงานจัดกิจกรรมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม 16 กิจกรรม

พระนาโชค อานนโท (ทองดี) (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือใน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืนของภาครัฐและภาคประชาชนในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม พบว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของภาครัฐและภาคประชาชน ในการขับเคลื่อน เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในตำบลกระทุ่มล้ม คือ การวางกรอบความร่วมมือ การส่งเสริม ให้เกิดความร่วมมือ การสนธิความร่วมมือ และการระดมความร่วมมือ

นัยนา อรรถนาทร, อำนวย อรรถนาทร และอรนิต ประนมไพร (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดเลย: กรณีศึกษาตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย โดยมี ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) สภาพทั่วไปตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย เป็นตำบลที่เก่าแก่มากตั้งแต่สมัยโบราณ โดยส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากเวียงจันทน์และหลวงพระบาง ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งมี แหล่งเรียนรู้ชุมชนที่สำคัญในวัดศรีจันทร์ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ภัตตร์ จันทโชติ ซึ่งยังไม่มีระบบในการจัดการข้าวของเครื่องใช้ในพิพิธภัณฑ์ยังไม่ได้มีการดูแลจากชุมชนทำให้ พิพิธภัณฑ์ไม่น่าสนใจ

2) แนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดเลยที่ชุมชนต้องการ คือ ควรมีการ จัดทำ ระบบและทะเบียนประวัติข้าวของเครื่องใช้ชุมชนหนังสือสำหรับชุมชน การจัดทำประวัติวัด ประวัติ พิพิธภัณฑ์และควรให้ชุมชนมีส่วนร่วม

3) การสร้างรูปแบบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน มีดังนี้ จัดทำหนังสือประวัติหมู่บ้าน นาอ้อ ประวัติวัด และประวัติพิพิธภัณฑ์ จัดลงทะเบียนเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ จัดทำป้ายชื่อติดสิ่งของ ในพิพิธภัณฑ์ จัดทำป้ายแสดงระเบียบการใช้ จัดมุมการอ่านหนังสือและส่งเสริมกิจกรรมการอ่านใน พิพิธภัณฑ์ จัดอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว การจำลองของใช้โบราณ และจัดเรียงเครื่องใช้ภายใน พิพิธภัณฑ์ให้เป็นหมวดหมู่

4) จากการพัฒนารูปแบบแหล่งเรียนรู้ชุมชน ได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบแหล่งเรียนรู้ชุมชน ในจังหวัดเลย มีการจัดเรียงเครื่องใช้ในพิพิธภัณฑ์ให้เป็นหมวดหมู่ ได้แก่ จัดทำป้ายชื่อพร้อมบอกข้อมูล ของวัตถุแต่ละชิ้น หมวดหมู่พระพุทธรูป เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือทางการเกษตรเครื่องมือเครื่องใช้

ในการทอผ้า เครื่องแต่งกาย การจัดทำมุมหนังสือและการจัดทำแผ่นพับเพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูล

5) ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดเลยโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับความพึงพอใจสูงสุด คือ ด้านอาคารสถานที่ รองลงมา คือ ด้านงบประมาณ ส่วนด้านที่มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากงานวิจัยที่กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้านศาสนาและประเพณี แหล่งการเรียนรู้ชุมชน จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยแหล่งการเรียนรู้มีส่วนช่วยเชื่อมโยงเรื่องราวในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นสู่การเรียนรู้สากล พัฒนาคุณลักษณะและความคิด ความเข้าใจในคุณค่า และทัศนคติ ค่านิยม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการเรียนรู้ มีทักษะการแสวงหาความรู้ สามารถจัดการความรู้ ซึ่งมีความสำคัญและมีความหมายอย่างมากสำหรับผู้สนใจ โดยผู้ที่สนใจสามารถเรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ครอบครัว ท้องถิ่น ได้เรียนรู้ในสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายต่อชีวิต ทำให้เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของสิ่งที่เรียนรู้ อีกทั้งสามารถเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากล สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวได้อย่างเป็นรูปธรรม เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมในองค์กร ท้องถิ่น บุคคล และครอบครัวในการพัฒนาท้องถิ่น ได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้เกิดทักษะการแสวงหาความรู้

บทสรุป

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณี เป็นแหล่งที่รวบรวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งมีการเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกัน ทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลาน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการที่ได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้และรักท้องถิ่นของตน มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในท้องถิ่น พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของท้องถิ่นทั้งปัจจุบันและอนาคต โดยแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและประเพณี ควรมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีการบันทึกลำดับขั้นตอนในศาสนพิธีที่มีการสืบทอดกันมาให้ถูกต้อง บันทึกเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชน และมีการบริหารจัดการภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของคนชุมชน เพื่อก่อให้เกิดความเข้มแข็งที่จะดำเนินชีวิตบนรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง และอนุชนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าและหวงแหนในภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ, กรมสามัญศึกษา. (2544). การพัฒนาและการใช้แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน และ
ท้องถิ่นเพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- กัลยาณี ปฏิมพรเทพ (2541). แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา: สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญา
และการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- กรมวิชาการ. (2545). คู่มือพัฒนาสื่อการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- เด่นวิช ชูคันหอม. (2558). รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, (2553). รายงานการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์
ชาวบ้าน: กรณีศึกษาวงกลองยาว อำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นัยนา อรรถนาทร, อำนวย อรรถนาทร และอรนิต ประนมไพร. (2559). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนใน
จังหวัดเลย: กรณีศึกษา ตำบลนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏบุรีรัมย์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(พิเศษ), หน้า 377-388.
- ประเวศ ะสี. (2535). การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ขององค์กร (วิธีแก้ปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน).
กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ภราเดช พยัฆวิเชียร. (2539). พัฒนาการท่องเที่ยวไทยทิศทางที่ยั่งยืน. จุลสารการท่องเที่ยว, 152, หน้า
4-7.
- ภูวนิดา คุณผลิน. (2550). การบริหารการพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของกรุงเทพมหานครแบบ
บูรณาการ. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มิ่งขวัญ คงเจริญ. (2560). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของ
ความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย, วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, 18(2), หน้า 111-127.
- พระนันทโชค อานนโท (ทองดี). (2560). การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่
ยั่งยืนของ ภาครัฐและภาคประชาชนในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพรัช วัชช่วย. (2548). บทบาทของผู้บริหารเกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน
ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ยศ สันตสมบัติ. (2544). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- ศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ. (2550). **การพัฒนากลยุทธ์ความร่วมมือด้านการวิจัยทางสังคมศาสตร์ของ
สถาบันการศึกษาอุดมศึกษาของรัฐ**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาสิทธิ์ คณานิตย์. (2555). **กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านควนหมาก ตำบลวัง
ใหญ่ อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์
และสังคม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุธิดา บุญยาดิษฐ์. (2558). **ภูมิปัญญาการทำนาในทะเลสาบของชุมชนบ้านปากประ ตำบลลำปำ
อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร
วัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมน อมรวิวัฒน์. (2544). **กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- สุเทพ เชื้อสมุทร, บุญรอด อมรทนต์, ปรีดีสุวัฒนาภรณ์, พระครู, สังฆวิสุทธิคุณ, พระครู และรัตนกร
วิสุทธิ, พระครู. (2561). **รายงานวิจัยเรื่องการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการสวน
ทุเรียนของเกษตรกร ในจังหวัดระยอง**. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). **ภาพรวมภูมิปัญญาไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.